

บทที่ 5

บทสรุป

นับแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ในปี พ.ศ. 2475 ถือได้ว่าเป็นโอกาสอันชอบธรรมในวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย ในการที่จะมีพรรคการเมืองเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมือง แต่โดยที่การเมืองของไทยในระบอบประชาธิปไตยได้มีการผันผวนเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทำให้พรรคการเมืองไทยดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไม่ต่อเนื่อง ไม่มีโอกาสที่จะพัฒนาตนเอง จนถึงช่วงการใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 ที่พรรคการเมืองได้มีโอกาสแสดงบทบาทเป็นแกนนำทางการเมือง ซึ่งในความเป็นจริงทางการเมืองของไทย พรรคการเมืองจะมีบทบาทได้มากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับ

1. ขนาดของพรรค
2. เอกภาพในพรรค
3. ความร่วมมือระหว่างพรรค
4. สถานการณ์ทางการเมือง

กล่าวคือ พรรคที่มีขนาดใหญ่ มี ส.ส. มาก มีเอกภาพภายในพรรคสูง ย่อมจะมีบทบาทในทางการเมืองสูงกว่าพรรคที่มีขนาดเล็ก และมีเอกภาพในพรรคต่ำ และพรรคที่โดยรวมจะมีบทบาทสูงขึ้น ถ้ามีการร่วมมือระหว่างพรรคการเมืองด้วยกันดี ทั้งนี้ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองที่ปราศจากการแทรกแซงสถาบันอื่นๆ

การที่พรรคการเมืองไทยมีบทบาทในทางการเมืองค่อนข้างน้อย เนื่องมาจากอิทธิพลของสถาบันอื่น เข้าครอบงำเหนือระบบการเมือง เช่น ระบบราชการ ทหาร

พรรคชาติไทย เป็นพรรคการเมืองหนึ่งในระบบการเมืองไทยปัจจุบัน แม้ว่าจะ เป็นพรรค ที่เกิดขึ้นใหม่ เมื่อปี พ.ศ.2517 แต่ก็มี ความเจริญเติบโตและการพัฒนาการที่ส่งผลไปถึงบทบาท และสถานภาพของพรรคในระบบการเมืองไทยเป็นอย่างมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและ วิเคราะห์ถึงการก่อตั้ง การคงอยู่ และพัฒนาการของพรรคชาติไทยในเงื่อนไข 3 ประการคือ

1. เงื่อนไขความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของสังคมไทย
2. เงื่อนไขผลประโยชน์และอำนาจ
3. เงื่อนไขทางสภาวะแวดล้อมทางการเมือง

เพื่อมาศึกษาการก่อตั้ง การแตกแยก การคงอยู่ และพัฒนาการของพรรคชาติไทยว่า เป็นอย่างไร ภายใต้หลักการเบื้องต้น ถ้าพรรคชาติไทยมีความสามัคคีระหว่างสมาชิกได้มากเท่าใด ก็จะทำให้บทบาทในการต่อสู้ทางการเมืองของพรรคชาติไทยประสบผลสำเร็จมากเท่านั้น แต่การ ศึกษาจะไม่ครอบคลุมไปถึงประเด็นของบทบาทของพรรคชาติไทยในการกำหนดนโยบายการบริหารประเทศ

การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงเอกสารและภาคสนาม ซึ่งมีกลุ่มประชากรตัวอย่างประกอบด้วย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคชาติไทย ได้แก่ หัวหน้าพรรคชาติไทย ประธานที่ปรึกษาพรรค ชาติไทย รองหัวหน้าพรรคชาติไทย รองเลขาธิการพรรคชาติไทย กรรมการบริหารพรรคชาติไทย และสมาชิกพรรคชาติไทย ที่มีได้มีตำแหน่งกรรมการบริหารในพรรค วิธีการศึกษาใช้วิธีสัมภาษณ์ เป็นหลัก โดยการตั้งคำถาม เปิดตามวัตถุประสงค์และปัญหาในการวิจัย สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล นั้น วิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ โดยการวิเคราะห์ถึงการก่อตั้ง การคงอยู่ และพัฒนาการของ พรรคชาติไทย ภายใต้เงื่อนไข 3 ประการคือ (1) เงื่อนไขความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของสังคมไทย (2) เงื่อนไขผลประโยชน์และอำนาจ (3) เงื่อนไขสภาวะแวดล้อมทางการเมือง ซึ่งการศึกษานี้ วิเคราะห์ถึงประเด็นใหญ่ 4 ประเด็นด้วยกันคือ 1) การก่อตั้งพรรค 2) การจัดสรรผลประโยชน์ 3) การแตกแยกและการคงอยู่ของพรรค 4) พัฒนาการของพรรค โดยวิเคราะห์ถึงพฤติกรรม ของพรรคชาติไทยภายใต้ประเด็นสำคัญ 2 ประเด็นคือ (1) ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ (2) โครงสร้างทางสังคมของคนไทย

ผลการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ เชิงอุปถัมภ์พบว่า การก่อตั้งพรรคชาติไทยเกิดขึ้นโดย ปัจจัยของความสัมพันธ์ เชิงอุปถัมภ์ (Patron-Client Structure) ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งใน โครงสร้างทางสังคมของคนไทย ความสัมพันธ์ภายในพรรคชาติไทยจึงไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ มี ผู้อุปถัมภ์ (Patron) และผู้รับอุปถัมภ์ (Client) ผู้อุปถัมภ์หมายถึง หัวหน้าพรรคชาติไทยหรือ กลุ่มผู้นำพรรค ผู้รับอุปถัมภ์หมายถึง สมาชิกพรรคชาติไทย โดยทั่วไปผู้อุปถัมภ์มักมีสถานภาพสูงกว่า ผู้รับอุปถัมภ์ทั้งทาง เศรษฐกิจและสังคม และความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในพรรคชาติไทยตั้งอยู่บน พื้นฐานของความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก เช่น การเป็นญาติพี่น้อง การเป็นเพื่อนสนิท ซึ่งสิ่ง ดังกล่าวนี้น่าจะนำมาซึ่งการให้ความช่วยเหลือกันและกันในกลุ่มพวกพ้องของตนเอง เนื่องจากมีความ ใกล้ชิดสนิทสนมกัน อันเนื่องมาจากการเป็นเพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมอาชีพธุรกิจเดียวกัน ก่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งความไว้วางใจนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญของการแสวงหาอำนาจและ การรักษาอำนาจของหัวหน้าพรรคชาติไทย หากหัวหน้าพรรคขาดคุณสมบัติข้อนี้ จะทำให้เกิดกลุ่ม ย่อยในพรรค ในลักษณะ "มุ้งเล็กในมุ้งใหญ่" และผลที่ตามมาก็คือการเปลี่ยนตัวหัวหน้าพรรค ชาติไทย ในปี 2529

สำหรับประเด็นการจัดสรรผลประโยชน์ภายในพรรค จากผลการวิจัยพบว่า การใช้อำนาจในการจัดสรรผลประโยชน์ภายในพรรคชาติไทย เป็นอำนาจหน้าที่ของกลุ่มผู้นำพรรค อัน ได้แก่ หัวหน้าพรรค และเลขาธิการพรรค หรือผู้ที่หัวหน้าพรรคมอบหมาย สมาชิกพรรคชาติไทย คนอื่นๆ ไม่ได้มีบทบาทในเรื่องการจัดสรรผลประโยชน์และอำนาจ ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องการกำหนด กระทรวง กำหนดโควตาและตัวรัฐมนตรี ดังนั้น ผลของการจัดสรรผลประโยชน์และอำนาจ ดังกล่าวจึงตอบสนองต่อเป้าหมายของกลุ่มผู้นำพรรคเป็นหลัก คือ ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรง ตำแหน่งรัฐมนตรีจึงมาจากกรรมการบริหารพรรคแทบทั้งสิ้น ส่วนสมาชิกพรรคชาติไทยคนอื่นๆ ก็จะได้รับ การแต่งตั้งให้ไปดำรงตำแหน่งข้าราชการการเมืองอื่นๆ ในระดับรองลงไป เช่น ตำแหน่ง ประจำสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ตำแหน่งเลขานุการรัฐมนตรี เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงสรุป ได้ว่าความสัมพันธ์ เชิงอุปถัมภ์มีนัยสำคัญต่อการใช้อำนาจจัดสรรผลประโยชน์

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมทางการเมืองต่อการก่อตั้ง การคงอยู่ และพัฒนาการของพรรคชาติไทย ทำให้เห็นว่าสถานการณ์มีนัยสำคัญต่อการก่อตั้งพรรค ชาติไทย คือ "กลุ่มของราชครู" ได้ยุติบทบาททางการเมืองของตนหลังจากถูกจอมพลสฤษดิ์

ธนารักษ์ ยึดอำนาจในปี 2500 จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เนื่องจากนิสิต นักศึกษา รวมตัวกันประท้วง จนเกิดเหตุการณ์วันมหาวิปโยคขึ้น ทำให้จอมพลถนอม และจอมพล ประภาส จารุเสถียร ต้องเดินทางออกนอกประเทศ "กลุ่มชอยราชครู" จึงถือโอกาส สถานการณ์ทางการเมืองเปิดกว้างปลอดจากการแทรกแซงของทหาร ก่อตั้งพรรคชาติไทยขึ้น เหตุการณ์ทางการเมืองหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นเหตุผลักดันให้บรรดาผู้ก่อตั้งพรรคชาติไทย เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อผลักดันอุดมการณ์และนโยบายของพรรคของตนให้ประชาชน ตัดสินใจ ซึ่งเป็นนโยบายว่าจัดที่มีเป้าหมายระบุไว้ว่าจะ เป็นรัฐบาลที่มีบทบาทในการบริหารและปกครองประเทศโดยผ่านการเลือกตั้ง ส่วนการคงอยู่ของพรรคชาติไทยนั้น ผลของสถานการณ์ทางการเมือง ในช่วงปี 2526-2529 ผลักดันให้พรรคชาติไทยต้องเป็นผู้นำพรรคฝ่ายค้าน อันเป็นบทบาทพลาดไปจากนโยบายของพรรคเอง ทำให้เกิดการแตกแยกเป็นกลุ่มย่อยในพรรคชาติไทย จนเกิดการเปลี่ยนตัวหัวหน้าพรรคจากพลตรีประमाण อติเรกสาร เป็นพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2529 ซึ่งทำให้พบว่า การแตกแยกเป็นกลุ่มย่อยในพรรคชาติไทยช่วงนั้น เป็นเพราะมีเป้าหมายทางการเมืองที่แตกต่างกัน กลุ่มหนึ่งต้องการทำหน้าที่เป็นฝ่ายค้านตามที่ถูก สถานการณ์ผลักดัน แต่อีกกลุ่มหนึ่งพยายามตั้งรณผลักดันสถานการณ์เพื่อให้พรรคชาติไทยได้มีโอกาส เข้าร่วมในรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งก็ประสบความสำเร็จ หลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2529 ซึ่งนับว่าพรรคชาติไทยเป็นพรรคที่สามารถปรับตัวตามสถานการณ์ทางการเมือง เพื่อความคงอยู่ของพรรคได้ดี

ผลการวิจัยอีกประเด็นหนึ่งก็คือ ปัจจัยความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ผลประโยชน์และอำนาจ และสถานการณ์ทางการเมือง กับพัฒนาการของพรรคชาติไทย พบว่า

1. ถ้าผู้นำพรรคให้ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์แก่สมาชิกพรรค ทั้งในด้านส่วนตัวและผลประโยชน์ทางการเมืองมากเท่าใด สมาชิกพรรคชาติไทยก็จะมอบความเคารพ เชื่อฟัง และความไว้วางใจให้แก่ผู้นำพรรคมากขึ้นเท่านั้น อันจะส่งผลไปถึงการเคารพวินัยของพรรค ซึ่งจะทำให้เกิดความสามัคคี ความเป็นปึกแผ่นในการรวมตัว และเคลื่อนไหวของสมาชิกพรรคชาติไทยมากขึ้น ทำให้พรรคชาติไทยสามารถมีบทบาทในทางการเมืองมากขึ้น ทั้งนี้ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองที่ปลอดจากการแทรกแซงโดยกำลังอำนาจของฝ่ายทหาร

2. ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในพรรคชาติไทย ทำให้เกิดการยึดถือตัวบุคคล อันได้แก่ หัวหน้าพรรคมากกว่าอุดมการณ์หรือนโยบายของพรรค จึงมีความ เป็นคนอาชญาปไตยในพรรคสูง

3. พรรคชาติไทยมีโครงสร้างการบริหารพรรคมาจากระบบครอบครัว เครือญาติ มาแต่เริ่มก่อตั้ง ทำให้ระบบนี้ไม่ เป็นสิ่งที่แปลกและยอมรับไม่ได้สำหรับสมาชิกพรรคชาติไทย แต่ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์และการผสานประโยชน์ภายในพรรคชาติไทยของหัวหน้าพรรค เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะไม่ก่อให้เกิดการแตกแยก

4. พรรคชาติไทยมีการปรับตัวตามสถานการณ์ทางการเมืองมากกว่าพรรคการเมืองอื่นา บทบาททางการเมืองของพรรคชาติไทยจึงไม่แน่นอน นอกจากแนวการเป็นรัฐบาลเท่านั้น จึงได้สมญานามว่า "พรรคปลาไหล" ซึ่ง เป็นการปรับตัวตามสภาพการณ์ที่เป็นจริงตามธรรมชาติของการเมืองไทย

5. ธุรกิจการเมืองในพรรคชาติไทย พรรคชาติไทย เป็นพรรคที่ประกอบด้วยนักธุรกิจ นายทุนระดับพันล้านเป็นจำนวนมาก การดำเนินการต่างๆ ของพรรค จึงมักถูกเพ่งมองไปว่า การเป็นรัฐบาลบริหารประเทศของพรรคชาติไทยนั้น อาจมีผลประโยชน์ใน เครือข่ายธุรกิจของสมาชิกพรรคชาติไทยเกี่ยวข้อง ดังนั้นบทบาททางการเมืองของพรรคชาติไทยคือการ เป็นรัฐบาลบริหารประเทศ อาจมีปัญหาคอรัปชันว่า เป็นพรรคที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต ในการบริหารประเทศ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวหรือไม่

6. การยอมรับอำนาจของฝ่ายทหาร พรรคชาติไทยโดยเฉพาะพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ไม่เคยปฏิเสธอำนาจทางการเมืองนอกสภาผู้แทนราษฎร โดยเฉพาะกองทัพ เช่น นโยบายการให้ทหารคุมกันเองในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม การประสานงานกับกองทัพโดยการแต่งตั้งพลเอกปัญญา สิงห์ศีกดา ในตำแหน่งเลขาธิการนายกรัฐมนตรี เข้ามาประสานงานระหว่างทหารกับกองทัพ ล้วนแล้วแต่ เป็นการยอมรับอำนาจของฝ่ายทหาร

นอกจากนี้การที่รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นำศักยภาพของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ผู้นำกองทัพมาแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งของกลุ่มการเมืองต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ซึ่งพลเอกชาติชาย อาจมีความเชื่อว่าการแก้ไขปัญหานั้น ด้านอาหารเข้ามามีบทบาทบ้าง อาจทำให้รัฐบาลไม่ดูโดดเดี่ยว ในความรับผิดชอบปัญหาเหล่านี้มากเกินไปนัก อันอาจจะสิ้นสะ เทือนต่อ เสถียรภาพของรัฐบาลเอง

7. แนวโน้มว่าพรรคชาติไทยจะมีความแตกแยกภายในพรรคหรือไม่ ก่อนข้างจะเกิดขึ้นได้ยาก เพราะ

- (1) มีการเกิดการแตกแยกของพรรคประชาธิปไตยเกิดขึ้นให้เห็น เป็นตัวอย่างแล้ว
- (2) พรรคชาติไทยมีนักธุรกิจเข้ามาเล่นการเมืองเป็นจำนวนมาก ซึ่งต่างก็เป็นนักลงทุนที่รู้จังหวะว่า เมื่อไรจะรุก และเมื่อไรจะรับ ดังนั้น นักธุรกิจเหล่านี้จะไม่มีการทำลายหม้อข้าวของตน คือสลายพรรคชาติไทยเป็นอันขาด
- (3) การจัดสรรโควตาอำนาจและผลประโยชน์ทางการเมืองให้แก่สมาชิกพรรคค่อนข้างดี กล่าวคือ มีการแบ่งเฉลี่ยผลประโยชน์และอำนาจทางการเมืองตามลำดับความสำคัญของตำแหน่งและคุณสมบัติของสมาชิกพรรคแต่ละคน จึงมีโอกาสน้อยมากที่สมาชิกพรรคคนใดจะไม่ได้รับผลประโยชน์ แม้จะเป็น ส.ส. สอบตกก็ตาม
- (4) ถ้าเสถียรภาพของรัฐบาลอ่อนแอลง พรรคชาติไทยโดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จะเลือกเอาการปรับคณะรัฐมนตรีมากกว่าการยุบสภา ซึ่งเป็นการปิดโอกาสให้สมาชิกพรรคบางคน ได้มีโอกาสเป็นรัฐมนตรีบ้าง ภายในระยะเวลาการบริหารประเทศ 4 ปี ซึ่งสมาชิกพรรคชาติไทยไม่มีปัญหาคัดค้าน ทั้งนี้ เพื่อบรรลุเป้าหมายของพรรคคือ การเป็นรัฐบาลบริหารประเทศ ซึ่งทุกคนต้องยอมรับว่ายังมีโอกาสเป็นรัฐบาลนานเท่าไร โอกาสที่พรรคจะเติบโตในทางการเมืองไทยมีมากเท่านั้น

8. ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในพรรคชาติไทย เป็นอุปสรรคต่อการขยายสาขาพรรคออกไป เนื่องจากในการเข้าเป็นสมาชิกพรรคชาติไทยนั้นอาศัยความสัมพันธ์ เครือญาติ ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความใกล้ชิด ความไว้วางใจ เป็นหลัก การที่จะขยายสาขาพรรคออกไป โดยเฉพาะในท้องถิ่นซึ่งไกลออกไปอาจมีปัญหาคือ เรื่องของความสัมพันธ์ส่วนตัว ความใกล้ชิด ความไว้วางใจ เนื่องจากระยะทางห่างไกล และโดยที่ระบบการบริหารพรรคที่รวมอำนาจไว้ที่หัวหน้าพรรคแต่เพียงผู้เดียว ทำให้การจัดตั้งสาขาพรรคกระทำได้ยากทั้งๆ ที่พรรคชาติไทยเองก็มีฐานทางเศรษฐกิจ เป็นปีกแผ่นมากกว่าพรรคอื่น จึงไม่มีปัญหาด้านการเงินในการจัดตั้งสาขาพรรค

9. แนวโน้มของพรรคชาติไทยจะมีการพัฒนาการทางด้านการจัดสาขาพรรคและพัฒนาออกไปเป็น Mass Party หรือไม่ อาจพิจารณาได้จากบทบาททางการเมืองของพรรคชาติไทยว่าเป็นอย่างไร เพราะว่าบทบาททางการเมืองของพรรคจะส่งผลไปถึงลักษณะพรรค จากข้อเท็จจริงพบว่า ถ้าพิจารณาจากการจัดตั้งพรรค บุคคลที่เกี่ยวข้องในพรรค กิจกรรมที่พรรคเคยทำ และการล้มเลิกพรรคนั้น จะพบว่าบทบาทของพรรคชาติไทยนั้น มีฐานะเป็น เครื่องมือของผู้นำทางการเมือง หรือนักการเมืองเท่านั้น กล่าวคือ

(1) การจัดตั้งพรรค พรรคชาติไทยเกิดจากผู้นำทางการเมืองและสมัครพรรคพวกเพียงไม่กี่คนมาร่วมจัดตั้ง มิได้เกิดจากความต้องการหรือความสมัครใจของประชาชนจำนวนมากแต่อย่างใด แม้ในปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้พรรคต้องมีสมาชิกพรรค 5,000 คน ผู้จัดตั้งก็เพียงแต่ไปล่ารายชื่อมาให้ครบเท่านั้น

(2) บุคคลที่เกี่ยวข้องในพรรค พรรคชาติไทยมีสมาชิกพรรคที่ทำหน้าที่บริหารพรรคอยู่เพียงไม่กี่คน คือ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายบรรหาร ศิลปอาชา นอกจากนั้นก็ไม่มีใครที่จะเข้าเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของพรรคอย่างลึกซึ้ง

(3) กิจกรรมที่พรรคชาติไทยได้ปฏิบัติจัดทำ กิจกรรมที่พรรคชาติไทยได้เคยทำ เป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตัวผู้นำทางการเมือง และตัวนักการเมืองในพรรคเท่านั้น เช่น พรรคชาติไทยจะเน้นการหาเสียงเลือกตั้ง กลยุทธ์ต่างๆ ที่จะทำให้ ส.ส. ของพรรคตนได้รับเลือกเข้ามามาก การทุ่มเทเงินให้กับห้วคณะ การต่อสู้ทางการเมืองกับพรรคอื่นฯ ในรัฐสภา

เป็นส่วนใหญ่ เพราะ เป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่พรรคและสมาชิกพรรคเอง ส่วนกิจกรรมด้านให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชน การเป็นปากเสียงดูแลทุกข์สุขของประชาชน เป็นสิ่งที่พรรคชาติไทยได้กระทำน้อยมาก

พรรคชาติไทย เป็นพรรคที่ยังไม่มีสาขาพรรคในต่างจังหวัด จึงทำให้พรรคชาติไทยขาดองค์กรที่จะรองรับการทำงานอย่างเพียงพอ ประกอบกับพรรคการเมืองของไทยมีลักษณะส่วนใหญ่ คือ ขาดความเชื่อมโยงกับประชาชน จึงมิได้เป็นสถาบันของประชาชน และขาดผู้พิทักษ์ปกป้องพรรค เมื่อเกิดเหตุการณ์เผชิญหน้าทางการเมือง (แต่พึงพิงทหารในการแก้ไขปัญหาการเผชิญหน้ากับกลุ่มการเมืองอื่น) พรรคชาติไทยก็เป็นเช่นเดียวกัน ซึ่งความเชื่อมโยงพรรคกับประชาชนนั้น อาจดูได้จากปัจจัย 2 ประการคือ

- 1) จำนวนสมาชิกพรรค และ
- 2) จำนวนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง

สมาชิกพรรคนั้นมีความผูกพันกับพรรคมากกว่าผู้ออกเสียงเลือกตั้ง ดังนั้น พรรคการเมืองที่มีสมาชิกพรรคที่แน่นอน ย่อมเป็นหลักประกันได้ดีกว่าพรรคที่มีสมาชิคน้อย ซึ่งการที่พรรคการเมืองจะมีสมาชิกมากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์และผู้นำของพรรค แต่พรรคชาติไทยเป็นพรรคชนิดที่เรียกว่า cadre party คือ ไม่เน้นการแสวงหาสมาชิกมากนัก แต่จะเลือกรับบุคคลที่มีชื่อเสียง มีความรู้ความชำนาญ ความมั่งคั่ง พรรคชาติไทยจึงมีลักษณะ เป็นพรรคส่วนบุคคล (นักธุรกิจ) มากกว่าเป็นพรรคของประชาชน และเมื่อเป็นพรรคส่วนบุคคลแล้ว ก็จะส่งผลถึงบทบาททางการเมืองที่มีแนวโน้มจะรับใช้บุคคลบางคนมากขึ้น โดยไม่สามารถสะท้อนความต้องการของประชาชนได้เลย และพรรคชาติไทยก็ถูกครอบงำสมาชิกพรรคและปกครองสมาชิกพรรค โดยกลุ่มบุคคลเพียง 3 คน คือ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ พลตำรวจเอกประมาธ อติเรกสาร และนายบรรหาร ศิลปอาชา ซึ่งมี ส.ส. ในสังกัดด้วยบารมีและการสนับสนุนทางการเงินในฐานะผู้อุปถัมภ์ จึงคาดหวังไม่ได้เลยว่าจะ เป็นปากเสียงให้แก่ปวงชน นอกจากนี้นโยบายของพรรคชาติไทยอนุรักษ์นิยมมากจนได้สมญาว่า "ขวาพิฆาตซ้าย" ดังนั้น แนวโน้มที่พรรคชาติไทยจะเป็นพรรคประเภท mass party ซึ่งเป็นพรรคในแนวทางสังคมนิยม หรือคอมมิวนิสต์ ที่มุ่งเน้นหาจำนวนสมาชิกพรรคเป็นจำนวนมาก จึงเป็นไปได้ยาก เนื่องจากพรรคการเมืองในประเทศไทยเกือบทุกพรรคแม้แต่บางพรรคที่เรียกตัวเองว่ามีนโยบายสังคมนิยมอ่อนๆ ก็ยังเป็นพรรคที่มีลักษณะ

เป็น cadre party ซึ่งสาเหตุเพราะประชาชนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นชนบทยังไม่คุ้นเคยกับการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และไม่คุ้นเคยกับพรรคการเมือง นอกจากนี้ตามที่พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 กำหนดให้ทุกพรรคที่จัดตั้งขึ้นมาต้องมีสมาชิกพรรคไม่น้อยกว่า 5,000 คน นั้น ได้รับการกล่าวหาว่าเป็นการคุมกำเนิดพรรคการเมืองมากกว่าส่งเสริม เพราะเห็นว่าการเงินจำนวนสมาชิกพรรคดังกล่าวสูงเกินไป

10. พรรคชาติไทยกำลังอยู่ในช่วงของการพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบัน สิ่งที่แสดงว่าพรรคชาติไทยยังอยู่ในช่วงของการพัฒนาเป็นสถาบันก็คือ

- 1) การสรรหาผู้สมัครรับเลือกตั้ง มักเลือกสรรจากอดีต ส.ส. หรือบุคคลผู้มีคะแนนนิยมดี การเงินดี มีชื่อเสียงมากกว่าเลือกจากคนของพรรคที่ก้าวขึ้นมาจากระดับต่างๆ ภายในพรรค
- 2) การหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่ได้อาศัยนโยบายหรืออุดมการณ์ของพรรค หากอาศัยบุคลิกภาพและความสามารถส่วนตัวของผู้สมัคร
- 3) พรรคชาติไทยขาดฐานคะแนนเสียงของพรรคจากมวลชน

11. การสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าพรรคชาติไทย

นับจากการเปลี่ยนตำแหน่งหัวหน้าพรรคจากหัวหน้าพรรคคนแรก คือ พลตำรวจเอก ประมาณ อติเรกสาร มาเป็นหัวหน้าคนที่สอง คือ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ตำแหน่งหัวหน้าพรรคชาติไทย ยังคงเป็นคนของ "กลุ่มชอยราชครู" ซึ่งเป็นกลุ่มเครือญาติระหว่างตระกูลชุณหะวัณ และตระกูลอติเรกสาร

กลุ่มชอยราชครูรุ่นแรกที่มีอำนาจทางการเมือง คือ จอมพลผิน ชุณหะวัณ และ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ผู้เป็นบุตรเขย ส่วนกลุ่มชอยราชครูรุ่นที่สองคือ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และพลตำรวจเอกประमाणอติเรกสาร ซึ่งเป็นรุ่นที่ได้ก่อตั้งพรรคชาติไทย เมื่อปี 2517 กลุ่มชอยราชครูรุ่นที่สาม ได้แก่ นายปองพล อติเรกสาร (บุตรพลตำรวจเอกประमाण อติเรกสาร) นายกร ทัพพะรังสี (บุตรนางพร้อม ทัพพะรังสี พี่สาวพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ) นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ (บุตรพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ)

สำหรับบทบาททางการเมืองของกลุ่มขอยราชครูรุ่นที่สามนี้ นายกร ทัพพะรังสี นับว่ามีบทบาทเด่นมากกว่า กล่าวคือ นายปองพล อติเรกสารนั้น (ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ ร.ส.พ.) ได้ลงสมัครรับเลือกตั้ง แต่ไม่ได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส. ทุกสมัย เหมือนนายกร ทัพพะรังสี ส่วนนายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ไม่เคยลงสมัครรับเลือกตั้ง หากเป็นอาจารย์สอนหนังสือ เพิ่งจะมีบทบาทในทางการเมืองในฐานะที่ปรึกษาของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี

ส่วนนายกร ทัพพะรังสี นั้น นับได้ว่าเป็นผู้ถูกจัดวางให้อยู่ในฐานะผู้สืบทอดอำนาจของกลุ่มขอยราชครูรุ่นที่สาม กล่าวคือ เมื่อพิจารณาจากบทบาททางการเมืองแล้ว เขาเป็นผู้มีบทบาทพรรคด้านการเลือกตั้งให้พรรคชาติไทยตั้งแต่เริ่มก่อตั้งพรรคจนถึงปัจจุบัน ได้เข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. นครราชสีมาครั้งแรกเมื่อปี 2526 และได้รับเลือกตั้งปี 2529 และปี 2531 โดยได้คะแนนทวีคูณจาก 4 หมินคะแนนเพิ่มขึ้นมาทุกครั้ง จนเป็นแสนคะแนนในการเลือกตั้งปี 2531 เคยเป็นเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เมื่อครั้งพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นรัฐมนตรี สมัยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ปี 2518 เคยเป็นเลขานุการรัฐมนตรีกระทรวงอุตสาหกรรม และเป็นผู้มีบทบาทในการประสานงานจัดตั้งรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และมีบทบาทในการช่วยพลเอกชาติชาย จัดสรรตำแหน่งและอำนาจทางการเมืองให้แก่สมาชิกพรรคชาติไทย จึงเป็นผู้ที่ทำงานใกล้ชิดกับพลเอกชาติชายมากที่สุด รองลงมาจากนายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ บุตรชาย

ปัจจุบัน นายกร ทัพพะรังสี ส.ส. นครราชสีมา ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้รับผิดชอบงานสำคัญ คือ การพลังงานและปิโตรเลียม การส่งเสริมการลงทุน และการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในส่วนการลงทุน 9 เดือนแรกที่เขารับบริหารงาน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน มีงานส่งเสริมฯ ผ่านการอนุมัติถึง 1,230 โครงการ เป็นเงินลงทุนทั้งสิ้น 212,576 ล้านบาท สูงกว่าเดิมถึงร้อยละหกสิบ ทุนต่างประเทศที่เข้ามามากที่สุดช่วงนี้คือ ญี่ปุ่น และได้หัน

ในด้านการท่องเที่ยว เขาได้เป็นตัวแทนประเทศไทย เข้าร่วมประชุมงานท่องเที่ยวระดับโลกหลายครั้ง เช่น ที่ปารีส และเบอร์ลิน เป็นต้น ในส่วนของพลังงาน ช่วงแรกที่เขาเข้ารับ

หน้าที่ มีการลดราคาของน้ำมันเบนซิน น้ำมันดีเซล น้ำมันเตา และก๊าซแอลพีจีลงหน่วยละ 10 ถึง 60 สตางค์ เป็นเงินรวม 300 ล้านบาทต่อปี ซึ่งนับว่าเขาเป็นผู้มีบทบาทเด่นใน เศรษฐกิจการเมืองมาก

ส่วนภูมิหลังของนายกร ทัฬหะรังสี ในด้านประวัติส่วนตัวและประวัติการศึกษา ดังนี้
 นายกร ทัฬหะรังสี เกิดเมื่อวันที่ 4 กันยายน 2488 ปัจจุบันอายุ 45 ปี เป็นบุตร
 ของ นายอรุณ ทัฬหะรังสี และนางพร้อม (ชุนหะวัน) วุฒิมัธยมศึกษา จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
 โรงเรียนเซ็นต์คาเบรียล แล้วไปเรียนต่อโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ไปเรียนต่อต่างประเทศที่
 วิลบราแฮม อคาเดมี ที่สปริงฟิลด์ รัฐแมสซาชูเซตส์ สหรัฐอเมริกา จากนั้นเข้าเรียนต่อที่
 มหาวิทยาลัยคลาร์ค ซึ่งอยู่ใกล้กับเมืองบอสตัน ในวิชาการจัดการอุตสาหกรรม จนจบปริญญาตรี เคย
 ทำงานกับเหตุการณ์ค้าแคนาดาอยู่ 7 ปี จึงมีโอกาสพบผู้ประกอบกิจการอุตสาหกรรมชั้นนำต่างประเทศ
 มากมาย จึงเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศมาก

กล่าวโดยสรุปว่า แนวโน้มที่นายกร ทัฬหะรังสี' จะเป็นหัวหน้าพรรคชาติไทยคน
 ต่อไปของกลุ่มขอยราชครุ มีความเป็นไปได้มาก แม้ว่าอาวุโสด้านวัยวุฒิยังมีน้อย แต่ความรู้ความ
 สามารถ และความชำนาญเฉพาะตัว ประกอบกับการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและบทบาททางการเมืองที่
 พลเอกชาติชาย ได้จัดวางไว้ให้ จะทำให้เขาครองตำแหน่งหัวหน้าพรรคชาติไทยโดยไม่ยาก เนื่อง
 จากได้รับการยอมรับจาก ส.ส. พรรคชาติไทยเป็นส่วนใหญ่ และยังเป็นผู้ได้ร่วมที่ก่อตั้งพรรคชาติไทย
 มาแต่แรกเริ่ม

จากการศึกษาและวิเคราะห์มาทั้งหมดนี้ สามารถนำมายืนยันสมมติฐานที่ว่า "ปัจจัยสำคัญ
 ที่มีผลกระทบต่อภารกิจก่อตั้ง การคงอยู่ และพัฒนาการของพรรคชาติไทย คือ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์
 ของสังคมไทย (ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความใกล้ชิด ความไว้วางใจ)
 และผลประโยชน์ที่มีร่วมกันในพรรค ตลอดจนบทบาทของพรรคและสภาพแวดล้อมทางการเมือง"
 ซึ่งเป็นการทดสอบในกรอบทฤษฎีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่มีต่อกระบวนการก่อตั้ง บทบาท และ
 พัฒนาการของพรรคการเมืองไทยได้อีกแนวหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

1. โดยที่ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของสังคมไทยระหว่างผู้นำพรรคกับสมาชิก ทำให้การบังคับใช้ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่างๆ ในการควบคุมและบริหารพรรคเป็นไปได้ค่อนข้างยาก มีการใช้ระบบพรรคพวกเข้ามาใช้ในการบริหารพรรค เช่น ในการจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกพรรค ดังนั้นโดยที่ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ เป็นสิ่งที่มีอยู่ในสังคมไทยมาตลอด จึงน่าจะมีการแก้ไขจุดอ่อนของความสัมพันธ์นี้ โดยการจัดองค์กรพรรคให้ชัดเจนตามหลักการบริหารองค์การที่ดี มีการแบ่งแยกหน้าที่ของงานแต่ละหน้าที่ กำหนดขอบเขตอำนาจและสายการบังคับบัญชาไว้ จะทำให้เกิดการกระจายอำนาจในการบริหารพรรคออกไป โดยเฉพาะการจัดองค์กรที่ชัดเจน จะมีผลดีต่อการขยายสาขาพรรคออกไปในอนาคต ซึ่งมวลชนของพรรคจะเป็นฐานสนับสนุนพรรคในยามที่ต้องเผชิญหน้ากับวิกฤติการณ์ต่างๆ

2. ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างผู้นำพรรคชาติไทยกับสมาชิกพรรค ยังสะท้อนไปยังความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกพรรคกับประชาชนด้วย ซึ่ง ส.ส. ของพรรคชาติไทยจะเป็นผู้ตอบสนองความต้องการประชาชนในเขตพื้นที่เลือกตั้งของตนมากกว่าในนามของพรรค ดังนั้นพรรคชาติไทยต้องสนใจดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนให้มากขึ้น นอกเหนือไปจากกิจกรรมหลักคือ การส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้ง การจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศ หรือการเป็นพรรคฝ่ายค้าน ทั้งนี้เพื่อสร้างความผูกพันกับประชาชน เช่น การจัดหาสินค้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันราคาถูกรับบริการให้แก่สมาชิกพรรคและประชาชนทั่วไป (ซึ่งพรรคชาติไทยน่าจะทำได้ดีกว่าพรรคการเมืองอื่นๆ) การจัดประชุมพรรคในสถานที่ที่เหมาะสมแก่สภาพสังคมไทย เช่น บริเวณวัด, โรงเรียน การให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนผ่านทางสื่อมวลชนต่างๆ หรือการที่พรรคจัดขึ้นมาเอง เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดอภิปราย

3. ในการที่จะดำเนินการตามข้อ 2 ข้างต้นให้ดีขึ้น พรรคชาติไทยควรขยายฐานของพรรคลงไปสู่ท้องถิ่นชนบท ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ให้มีโอกาสเข้าร่วมในพรรค นอกเหนือไปจากการเป็นรัฐบาลบริหารประเทศ สร้างผลงานให้ประชาชนเห็น ซึ่งประชาชนชนบทในที่ห่างไกล จะไม่สามารถรับรู้ข่าวสารผลงานในด้านนี้ของพรรคชาติไทยได้

4. พรรคชาติไทยควรปรับปรุงพฤติกรรมของ ส.ส. ในพรรค ให้ประชาชนมีความรู้สึกหรือภาพพจน์ที่ดีต่อนักการเมืองอาชีพ และต่อพรรคชาติไทย ในเรื่องของการต่อสู้ เรื่องส่วนรวมมากกว่าสิ่งที่เป็นผลประโยชน์ของ ส.ส. เอง ซึ่งประเด็นนี้มีข้อเสนอแนะใหม่สำหรับพรรคชาติไทย เพราะ เป็นสิ่งหนึ่งของแนวความคิดในการก่อตั้งพรรคชาติไทยอยู่แล้ว

5. พรรคชาติไทยควรมีการเตรียมผู้นำทางการเมืองของคนไว้ ซึ่งควรเป็นบุคคลที่ก้าวมาจาก ตำแหน่งต่างๆ ภายในพรรคมาก่อน ซึ่งจะก่อให้เกิดการยอมรับของมวลชนสมาชิกได้มากกว่า

6. พรรคชาติไทยไม่ควรผูกพันกับกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ควรเชื่อมโยงกับกลุ่มผลประโยชน์ทุกกลุ่ม ซึ่งจะทำให้พรรคชาติไทยเป็นสถาบันทางการเมืองที่แท้จริงของประชาชน

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการปรับปรุงภายในพรรคชาติไทยแล้วก็ตาม แต่ในการพัฒนาพรรคการเมืองนั้นยังมีปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น สภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนระบอบและกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง เช่น รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง ก็ควรจะมีการปรับปรุงให้สอดคล้องต่อกันด้วย เช่น ควรมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรต้องเป็นประธานรัฐสภาโดยตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีต้องมาจากหัวหน้าพรรคการเมือง (ซึ่งมีการเคลื่อนไหวจากนายจตุรงค์ คชสหัส สสมาชิกพรรคชาติไทยขอแก้ไขรัฐธรรมนูญ ส่วนที่บัญญัติเกี่ยวกับผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีว่า ควรมาจาก ส.ส.) คณะรัฐมนตรีต้องมาจาก ส.ส. สภาผู้แทนราษฎรจะต้องมีอำนาจมากกว่าวุฒิสภา และสมาชิกวุฒิสภาต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ นอกจากนี้ควรมีการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งสมาคมในส่วนที่เป็นอุปสรรคต่อการรวมกลุ่มของประชาชนด้วย

และท้ายที่สุดควรมีการวิจัยเกี่ยวกับพรรคการเมืองในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาสาขาพรรคการเมืองไทยต่อไป